

‘Hulp verlenen’ aan de armen in de wereld¹

Wij burgers van welvarende landen zijn geneigd onze verplichtingen aan de armen in ontwikkelingslanden te bespreken in termen van donaties en overboekingen, hulpverlening en herverdeling. Hoe veel van onze rijkdom moeten we – als we dat al doen – weggeven aan de mensen die honger lijden in het buitenland? Aan de hand van het werk van de bekende theoreticus John Rawls zal ik laten zien dat deze benadering van het probleem een ernstige redeneerfout bevat die de armen op deze wereld (*the global poor*) duur komt te staan.

‘Verklarend nationalisme’ bij Rawls

In zijn boek *The law of peoples* voegt John Rawls aan zijn eerdere principes een achtste principe toe: ‘Volkeren hebben de plicht andere volkeren te helpen wanneer die onder omstandigheden leven die hen verhinderen een rechtvaardig of fatsoenlijk politiek en sociaal regime te vormen’.² Met deze toevoeging wil Rawls laten zien dat hij een plausibel voorstel voor mondiale rechtvaardigheid heeft, ook al is dit minder egalitair dan zijn kosmopolitische critici van hem vroegen.³ Deze nieuw toegevoegde plicht behelst echter meer dan Rawls’ eigen benadering kan rechtvaardigen, en bovendien minder dan nodig is om aan het probleem van de mondiale armoede recht te doen.

Het valt te betwijfelen of deze nieuwe toevoeging zou worden aanvaard in Rawls’ ‘internationale oorspronkelijke positie’, waarin slechts liberale en fatsoenlijke (*decent*) volkeren zijn vertegenwoordigd. Degenen die hen vertegenwoordigen zijn rationeel⁴ en proberen een internationale orde tot stand te brengen die het eigen volk de mogelijkheid biedt op grond van zijn opvatting van rechtvaardigheid en fatsoen een stabiele maatschappelijke orde te creëren.⁵ Zulke vertegenwoordigers zullen zeker overeenkomen elkaar in tijd van nood te helpen. Maar waarom zou het voor hen rationeel zijn zich te verplichten hulp te verlenen aan arme volkeren die nooit een liberale of fatsoenlijke institutionele orde hebben gehad?

Dit vraagstuk onderstreept dat Rawls’ internationale oorspronkelijke positie te sterk is gefocust op de bescherming van de stabiele maatschappelijke orde van liberale en fatsoenlijke samenlevingen en daardoor op drie problemen stuit. Ten eerste zijn er geen niet-liberale of niet-fatsoenlijke volkeren vertegenwoordigd in de internationale oorspronkelijke positie. Hun belangen worden volkomen buiten beschouwing gelaten.⁶ Ten tweede, omdat alle (liberale en fatsoenlijke) volkeren even zwaar tellen, worden de belangen (met betrekking tot de levensvatbaarheid en stabiliteit van de

binnenlandse orde) van de individuele burgers van dichtbevolkte landen niet in gelijke mate vertegenwoordigd.⁷ Ten derde worden andere belangrijke belangen van burgers van liberale of fatsoenlijke volkeren niet gerepresenteerd – bijvoorbeeld hun belang bij een sociaal-economische situatie die niet achterblijft bij die van andere samenlevingen.⁸

Hoewel Rawls' 'plicht om te helpen' meer vereist dan wat op grond van zijn internationale oorspronkelijke positie is te rechtvaardigen, vereist ze ook te weinig. Deze plicht legt slechts een absoluut doel vast: geen volk mag door armoede belemmerd worden een liberale of fatsoenlijke samenleving te vormen. Rawls wijst elk relatief doel af: boven de absolute drempel worden internationale ongelijkheden niet beperkt, waardoor ze een zaak van morele onverschilligheid worden.

Rawls geeft aan waarom hij tegen elk relatief doel is: wanneer een volk eenmaal de bescheiden economische capaciteiten heeft verworven om een liberale of fatsoenlijke institutionele orde staande te houden, is het in moreel opzicht vrij te beslissen of het voor meer welvaart wil zorgen. Doet het dat niet, dan kan het inkomen per hoofd van de bevolking achterblijven op dat van andere volkeren die meer sparen en investeren. Een volk heeft het recht deze beslissing te nemen, maar het moet dan ook de verantwoordelijkheid voor de gevolgen dragen. Het kan later niet geloofwaardig klagen over de ontstane discrepantie in welvaart – en al helemaal geen deel opeisen van de veel grotere welvaart die andere samenlevingen hebben weten te genereren.⁹

Tegen dit argument zou je kunnen aanvoeren dat de gevolgen van cruciale beslissingen die voor een samenleving genomen worden, vaak worden gedragen door personen die geen invloed hadden op die beslissing – toekomstige generaties of mensen die tot de onderkant van een 'fatsoenlijke hiërarchische samenleving' behoren.¹⁰ Rawls' tweede principe voor binnenlandse rechtvaardigheid verbiedt sociale instituties die ervoor zorgen dat de kosten (boven een bepaalde absolute drempel) van zwaarwegende beslissingen voor een bepaald gezin, enkel door de leden van dat gezin zelf worden gedragen. Fatsoenlijke samenlevingen, zoals Rawls ze beschrijft, zouden wel eens een vergelijkbare plicht tot binnenlandse lastenverdeling kunnen hebben. Daarom is onduidelijk waarom liberale en fatsoenlijke samenlevingen categorisch tegen een vergelijkbaar systeem van internationale lastenverdeling zouden zijn, en zelfs tegen een systeem dat weinig vraagt van de welvarende samenlevingen en dat de impact van perverse prikkels en morele risico's daadwerkelijk beperkt.¹¹

Een ander punt is dat de mondiale institutionele context waarin nationale beslissingen genomen worden medebepalend is voor hun gevolgen. Denk eens aan de twee manieren waarop de mondiale orde kan worden gestructureerd. Zij kan zo gestructureerd worden dat de regels van de wereldeconomie de onderhandelingspositie van de verschillende staten weerspiegelen: het resultaat hiervan is dat de kleinere en armere landen niet de solide cijfers van economische groei kunnen bereiken die gemakkelijk te realiseren zijn door de grotere en rijkere landen. Of die orde kan zo worden gestructureerd dat zij ongeacht de wijze waarop de macht verdeeld is, eerlijke en open markten ondersteunt, wat het voor armere landen makkelijker maakt dan voor rijkere

landen om hoge cijfers van economische groei te bereiken. Zelfs zonder enige vorm van internationale lastenverdeling zou deze laatste wijze van structureren duidelijk minder lijden en ongelijkheid veroorzaken dan de eerste. De keuze voor een bepaalde mondiale orde bepaalt dus mede de gevolgen van slechte nationale beslissingen. Rawls had alle vormen van internationale lastenverdeling kunnen verwerpen, en toch een voorkeur kunnen uitspreken voor een van deze contrasterende institutionele ontwerpen. Hun contrast suggereert dat hij zijn plicht tot hulpverlening uiteindelijk toch had moeten aanvullen met een plicht de mondiale orde zo te helpen structureren dat persoonlijke armoede en internationale ongelijkheid geminimaliseerd worden.

Ik denk dat Rawls dit punt niet ziet omdat hij ervan overtuigd is dat de oorzaken van schrijnende armoede in de arme landen zelf liggen. Hij benadrukt herhaaldelijk dat dit geldt voor de wereld zoals die is.

'The causes of the wealth of a people and the forms it takes lie in their political culture and in the religious, philosophical, and moral traditions that support the basic structure of their political and social institutions, as well as in the industriousness and cooperative talents of its members, all supported by their political virtues. (...) The political culture of a burdened society is all-important. (...) Crucial also is the country's population policy.'¹²

Wanneer samenlevingen er niet in slagen zich succesvol te ontwikkelen, dan is 'the problem (...) commonly the nature of the public political culture and the religious and philosophical traditions that underlie its institutions. The great social evils in poorer societies are likely to be oppressive government and corrupt elites'.¹³

Deze passages suggereren dat armoede te wijten is aan binnenlandse en niet aan buitenlandse invloeden. Deze empirische kijk op armoede leidt echter direct tot de belangrijke morele misvatting die ik hier aan de orde wil stellen: de onjuiste opvatting dat het probleem van wereldwijde armoede iets is dat ons burgers van de rijke landen vooral aangaat als potentiële helpers. Ik zal deze empirische kijk op de binnenlandse oorzaken van schrijnende armoede daarom uitgebreid onderzoeken en laten zien waarom dit perspectief verkeerd is en ook waarom het in de ontwikkelde wereld door zo velen wordt aangehangen.

Argumenten tegen het 'verklarend nationalisme'

Het is goed eraan te herinneren dat het huidige niveau van de sociale, economische en culturele ontwikkeling van volkeren het resultaat is van een historisch proces waar slavernij, kolonialisme en zelfs genocide een grote stempel op hebben gedrukt. Hoewel deze gigantische misdaden nu tot het verleden behoren, hebben ze een erfenis van grote ongelijkheden nagelaten die ook onaanvaardbaar zou zijn wanneer volkeren hun ontwikkeling zelf in de hand zouden hebben. Zelfs als de volkeren in Afrika de laatste decennia een echte kans hadden gehad om een vergelijkbaar niveau

van economische groei te bereiken als de welvarende landen, dan zou hen dat niet hebben geholpen de aanvankelijke 30:1-achterstand in inkomen per hoofd van de bevolking substantieel te verkleinen. Zelfs als vanaf 1960 de jaarlijkse groei van het inkomen per hoofd van de bevolking in Afrika een procent boven dat van ons was geweest, dan zou de verhouding vandaag nog steeds 20:1 zijn en zou het verschil pas in het begin van de vierentwintigste eeuw volledig zijn uitgewist.¹⁴

Verdedigers van de status quo wijzen er al snel op dat we de zonden van onze voorouders niet kunnen erven. Maar hoe kunnen we dan wel de vruchten van die zonden opeisen: het land en de grondstoffen die ze hebben verworven en het enorme voordeel op de rest van de wereld dat gegroeid is in de loop van één historisch proces dat de samenlevingen en culturen van vier continenten heeft verwoest? Veel samenlevingen danken hun land en alle erbij horende grondstoffen aan veroveringen die gepaard gingen met genocide. Door het probleem van armoede vooral te zien in termen van hulpverlening, doen we net alsof de enorme economische ongelijkheden waarmee we nu geconfronteerd worden het resultaat zijn van vrije keuzes die door elk volk zelf zijn gemaakt.

Maar laten we deze erfenissen van historisch onrecht nu buiten beschouwing laten en ons richten op de empirische visie dat in ieder geval gedurende het postkoloniale tijdperk – waarin een indrukwekkende groei van het mondiale inkomen per hoofd van de bevolking tot stand is gebracht – de oorzaken voor de hardnekkigheid van schrijnende armoede, en dus de sleutel tot de uitroeiing ervan, in de arme landen zelf ligt. Gezien het feit dat de voormalige kolonies zich in de laatste veertig jaar verschillend ontwikkeld hebben, spreekt deze visie velen aan. Sommige hebben het erg goed gedaan qua economische groei en armoedebestrijding, terwijl bij andere de armoede toenam en het inkomen per hoofd van de bevolking afnam. Ligt het niet voor de hand die sterk uiteenlopende nationale ontwikkeling te verklaren op grond van verschillende binnenlandse factoren? En ligt het dan ook niet voor de hand dat de hardnekkigheid van schrijnende armoede lokale oorzaken heeft?

Om de redeneerfout in deze manier van argumenteren te zien, is het goed om de volgende parallel te maken: er zijn grote verschillen tussen de prestaties van mijn studenten. Deze verschillen moeten veroorzaakt zijn door lokale (studentspecifieke) factoren. Het geheel van deze factoren biedt dan een volledige verklaring voor de prestatie van mijn klas. Deze parallele redenering is duidelijk gebaseerd op een misvatting: de prestatie van mijn klas hangt tevens in grote mate af van de kwaliteit van mijn onderwijs en ook van diverse andere factoren (leesopdrachten, lestijden, klaslokaal, bibliotheken). Zulke ‘mondiale’ factoren kunnen de totale vooruitgang van mijn klas in grote mate beïnvloeden – en zelfs de verdeling van deze vooruitgang, bijvoorbeeld wanneer een racistische of seksistische leraar het leren van zijn zwarte of vrouwelijke studenten belemmert. Overeenkomstig is de niet te ontkennen rol van nationale factoren bij de verklaring van de hardnekkigheid van schrijnende armoede geen weerlegging van het feit dat mondiale factoren ook van belang zijn: ze beïnvloeden nationale factoren en hun gevolgen.

Het gaat hier niet alleen om een theoretische mogelijkheid. Een aanzienlijk deel van de internationale economische interactie wordt gereguleerd door een complex systeem van handelsverdragen en -conventies, investeringen, leningen, patenten, auteursrechten, handelsmerken, dubbele belastingen, arbeidsomstandigheden, milieubescherming, gebruik van bodemschatten uit de zee en nog veel meer. Dergelijke regels kunnen op verschillende manieren opgesteld worden die meer of minder gunstig uitpakken voor de verschillende betrokken partijen, bijvoorbeeld de armen in Afrika of de farmaceutische industrie. Wanneer voor de arme samenlevingen minder nadelige regels waren opgesteld, dan had een groot deel van de levensbedreigende armoede die daar vandaag heerst voorkomen kunnen worden.

Mijn werk bevat twee belangrijke illustraties van dit feit. De eerste focust op de schadelijke gevolgen van het protectionisme dat de welvarende landen praktiseren. Deze gevolgen worden zelfs erkend en betreurd door de steunpilaren van de gevestigde orde. Ik kan mijn punt staven met een citaat uit het tijdschrift *The Economist*, waarvan men – omdat het een duidelijke voorstander is van de globalisering zoals de *World Trade Organization* (WTO) die voorstaat en de actievoerders van Seattle, Washington en Genua op de voorpagina en in het redactioneel commentaar heeft afgeschilderd als vijanden van de armen¹⁵ – zeker niet kan zeggen dat het ten gunste van mijn visie is bevooroordeeld.

'Rich countries cut their tariffs by less in the Uruguay Round than poor ones did. Since then, they have found new ways to close their markets, notably by imposing anti-dumping duties on imports they deem "unfairly cheap". Rich countries are particularly protectionist in many of the sectors where developing countries are best able to compete, such as agriculture, textiles, and clothing. As a result, according to a new study by Thomas Hertel, of Purdue University, and Will Martin, of the World Bank, rich countries' average tariffs on manufacturing imports from poor countries are four times higher than those on imports from other rich countries. This imposes a big burden on poor countries. The United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) estimates that they could export \$ 700 billion more a year by 2005 if rich countries did more to open their markets. Poor countries are also hobbled by a lack of know-how. Many had little understanding of what they signed up to in the Uruguay Round. That ignorance is now costing them dear. Michael Finger of the World Bank and Philip Schuler of the University of Maryland estimate that implementing commitments to improve trade procedures and establish technical and intellectual-property standards can cost more than a year's development budget for the poorest countries. Moreover, in those areas where poor countries could benefit from world trade rules, they are often unable to do so. (...) Of the WTO's 134 members, 29 do not even have missions at its headquarters in Geneva. Many more can barely afford to bring cases to the WTO.'¹⁶

Dergelijke gevolgen van de huidige WTO-regels laten zien dat de oorzaken voor de hardnekkigheid van schrijnende armoede niet alleen, *pace* Rawls, bij de arme landen zelf liggen. De mondiale economische orde speelt ook een belangrijke rol.

Mijn tweede voorbeeld is het regime van *intellectual property rights* (IPR) dat is ontstaan in het kielzog van de overeenkomst over *trade-related aspects of intellectual property rights* (TRIPS) en verschillende daaropvolgende *free trade agreements* (TRIPS-plus) die door de Verenigde Staten zijn afgedwongen.¹⁷ Het IPR-regime is door de rijke landen opgelegd als voorwaarde voor minder strenge beperkingen van de toegang tot hun markten, en heeft desastreuze gevolgen voor met name de armen in de wereld. Het perkt de productie en verkoop van betaalbare, merkloze versies van nieuwe medicijnen radicaal in om de enorm veel hogere monopolieprijs van medicijnen mét merknaam te beschermen. Hier komt nog bij dat dit IPR-regime systematisch farmaceutisch onderzoek en ontwikkeling bevoordeelt die de gezondheidsproblemen van de rijken ten goede komen: 'only 10 percent of global health research is devoted to conditions that account for 90 percent of the global disease burdens'.¹⁸ Malaria, longontsteking, diarree en tuberculose vormen samen 21 procent van de mondiale ziektelast, maar krijgen slechts 0,31 procent van alle publieke en private fondsen voor gezondheidsonderzoek.¹⁹ Van de tussen 1975 en 1999 goedgekeurde 1393 nieuwe medicijnen waren er slechts dertien specifiek bestemd voor tropische ziekten, en van die dertien waren er vijf het bijproduct van veterinair onderzoek en werden er twee in opdracht van het leger gemaakt.²⁰ Nog eens drie medicijnen waren bestemd voor tuberculose. De volgende vijf jaar leverden 163 nieuwe medicijnen op waarvan er vijf bedoeld waren voor tropische ziekten en niet een voor tuberculose. Samen vormen deze ziekten echter 12 procent van de totale ziektelast.²¹ Ieder jaar sterven miljoenen arme mensen aan alledaagse ziekten om een regime van prikkels in stand te houden dat zorgt voor de medische innovaties die de rijken ten goede komen. In plaats van te vertrouwen op tijdelijke monopolies, kunnen en moeten we medische innovaties op een andere manier stimuleren, zodat de armen niet uitgesloten worden van de voordelen ervan. Een eenvoudig alternatief regime, dat ik momenteel aan het uitwerken ben, zou firma's die uitvindingen doen toestaan een ander soort patent aan te vragen dat hen geen vetomacht geeft over hun nieuwe kennis, maar ze in plaats daarvan beloont naar rato van de daadwerkelijke verbetering van de gezondheid die hun uitvinding teweegbrengt.²²

Dergelijke gevolgen van de huidige inrichting van de mondiale institutionele orde laten zien dat de oorzaken voor de hardnekkigheid van schrijnende armoede niet alleen, *pace* Rawls, gezocht moeten worden in de arme landen zelf. Onze mondiale institutionele orde is gevormd om de belangen te dienen van de rijke landen en hun burgers en bedrijven. In deze wereld beschikken de 15,7 procent van de mensen die wonen in de rijke landen (*high-income economies*) over 79 procent van het totale mondiale inkomen, terwijl de andere 84,3 procent de resterende 21 procent deelt.²³ Voor deze andere landen is het van groot belang dat ze toegang krijgen tot de markten van de rijke landen waar de inkomens per hoofd van de bevolking gemiddeld twintig keer

hoger zijn. Dit feit geeft onze regeringen een verregaand superieure onderhandelingsmacht. Wanneer degenen die ons bij de intergouvernementele onderhandelingen over de spelregels van de wereldeconomie vertegenwoordigen goed voor ons opkomen, dan gebruiken ze die superieure onderhandelingsmacht en hun kennisvoorsprong en expertise om ieder aspect van de mondiale orde zo vorm te geven dat wij het leeuwendeel krijgen van de winst die uit de economische interacties voortvloeit. Op deze manier hebben grote ongelijkheden, als ze eenmaal zijn ontstaan, de neiging zich te verscherpen²⁴ – en dit gebeurt momenteel vrij dramatisch op wereldschaal. In de globaliseringsperiode tussen 1990 en 2001 zijn de inkomens per hoofd van de bevolking in de rijke landen met 52,6 procent gestegen.²⁵ In dezelfde periode steeg het mondiale mediane inkomen met 20,4 procent, het tiende percentiel ging er met 12,9 procent op vooruit en het inkomen per hoofd van de bevolking van het laagste percentiel van de wereldbevolking ging er met 7,3 procent op achteruit.²⁶

Wanneer de mondiale economische orde een hoofdrol speelt bij het wereldwijd voortbestaan van schrijnende armoede, en wanneer onze regeringen, die in onze naam optreden, duidelijk betrokken zijn bij het vormgeven en in stand houden van die orde, dan leiden de deprivaties van de armen in de wereld niet slechts tot positieve plichten ze te helpen, maar ook tot de meer dwingende negatieve plichten ze geen schade te berokkenen. Toch is deze voor de hand liggende gedachte merkwaardig genoeg afwezig in onze debatten. Ook degenen die het uitroeien van schrijnende armoede met de grootste nadruk als een belangrijke morele plicht presenteren, zijn tevreden ons slechts als omstanders neer te zetten. Zo betoogt Peter Singer dat we het grootste deel van ons inkomen weg zouden moeten geven om in arme landen levens te redden. Hij vertelt het verhaal van een jonge professor die in de kracht van zijn leven langs een ondiepe vijver loopt en ziet dat een kind aan het verdrinken is. Het leidt geen twijfel, schrijft Singer, dat deze professor verplicht is het kind te redden, zelfs als zijn kleren er vies van worden. Op dezelfde manier, vervolgt hij, hebben wij de plicht geld te geven aan liefdadigheidsorganisaties die zich voor de bestrijding van armoede inzetten en met elke euro die ze ophalen nog een kind kunnen redden van een gruwelijke hongerdood.²⁷ Aan de ene kant is het goede aan Singers redenering dat zij ook de aanhangers van het verklarend nationalisme bereikt: de visie dat het voortbestaan van schrijnende armoede alleen te wijten is aan binnenlandse factoren. Aan de andere kant versterkt hij, door vast te houden aan deze empirische veronderstelling, opnieuw het gebruikelijke morele oordeel dat de burgers en regeringen van de welvarende landen die hij aanspreekt net zo min schuldig zijn aan het voortbestaan van de schrijnende armoede in het buitenland als de fictieve professor aan de precaire situatie van het kind.²⁸

Een verklaring voor de brede acceptatie van het verklarend nationalisme

Nu ik heb beargumenteerd waarom het verklarend nationalisme zeer ver verwijderd is van de waarheid, zou ik ook in staat moeten zijn redenen te geven waarom het in

welvarende landen toch nog zo populair is. Ik zie vier belangrijke redenen. De eerste is dat het geloof in het verklarend nationalisme de mensen in de welvarende landen zeer goed uitkomt. De meesten van ons weten in ieder geval vagelijk iets over de afschuwelijke omstandigheden waaronder de armen in deze wereld leven. We worden met de volgende statistische gegevens over armoede geconfronteerd: van de in totaal 6150 miljoen mensen (in 2001) is van zo'n 2735 miljoen bekend dat ze moeten leven van minder dan twee dollar per dag en van hen leven 1089 miljoen onder de internationale armoedegrens van één dollar per dag.²⁹ Zo'n 850 miljoen mensen zijn ondervoed, meer dan 1000 miljoen hebben geen toegang tot zuiver drinkwater en 2600 miljoen hebben geen toegang tot minimale sanitaire voorzieningen.³⁰ Ongeveer 799 miljoen volwassenen zijn analfabeet (www.uis.unesco.org), en rond de 2000 miljoen hebben geen toegang tot essentiële medicijnen (www.fic.nih.gov/about/summary.html). Bij benadering heeft één miljard mensen geen adequaat dak boven het hoofd en twee miljard geen elektriciteit.³¹ 250 miljoen kinderen tussen de vijf en veertien jaar verrichten buitenshuis betaalde arbeid – vaak onder harde en gruwelijke omstandigheden: als soldaten, prostituees of hulp in de huishouding, of in de landbouw, de bouw, de textiel- of tapijtindustrie.³² Ruwweg een derde van alle sterfgevallen, zo'n 50.000 per dag, is te wijten aan oorzaken die gerelateerd zijn aan armoede en die makkelijk voorkomen hadden kunnen worden door betere voeding, zuiver drinkwater, vaccinaties, goedkoop rehydratiepoeder en antibiotica.³³ Ernstige ontberingen van een dergelijke omvang zouden voor ons aanzienlijk verontrustender zijn wanneer we ze gedeeltelijk als het gevolg zouden zien van de door onze regeringen opgelegde mondiale institutionele orde, die onze veel grotere welvaart in stand houdt door onze grondstoffen en economische overmacht te waarborgen. Het verklarend nationalisme hoedt ons voor een dergelijk onbehagen.

Een tweede reden voor de populariteit van het verklarend nationalisme in de welvarende landen is het feit dat we ons bewust zijn van de grote verschillen in economische prestaties tussen de armere landen onderling. Deze verschillen vestigen onze aandacht op binnenlandse factoren en internationale verschillen en leiden dus af van mondiale factoren. Velen negeren de causale rol van mondiale factoren compleet, waarbij ze vaak ten prooi vallen aan de reeds besproken redeneerfout. Anderen maken een andere redeneerfout door uit het succes van een paar voormalig arme landen af te leiden dat de bestaande mondiale economische orde goede mogelijkheden biedt voor armoedebestrijding. Deze redenering berust op een redeneerfout waarbij op grond van sommige gevallen een uitspraak wordt gedaan over alle gevallen. Het feit dat sommige personen die in de Verenigde Staten arm ter wereld komen miljonair worden, betekent nog niet dat alle personen die onder zulke omstandigheden geboren zijn dit ook kunnen worden.³⁴ De reden hiervoor is dat de wegen die naar rijkdom leiden schaars zijn. Ze zijn weliswaar niet heel begrensd, maar het is duidelijk dat de Verenigde Staten niet in staat zijn om het percentage economische groei te bereiken dat nodig is om iedereen miljonair te laten worden (als de waarde van de munt en het reële inkomen van de huidige miljonairs stabiel blijven). Hetzelfde gaat op voor de

arme landen. De Aziatische 'tijgers' (Hong Kong, Taiwan, Singapore en Zuid-Korea) hebben qua economische groei en afname van armoede indrukwekkende cijfers bereikt. Dit konden ze omdat hun overheid startende industrieën ondersteunde die massaal *lowtech* consumptieartikelen produceerden. Deze takken van industrie waren wereldwijd succesvol omdat ze hun aanzienlijke voordeel in loonkosten gebruikten om concurrenten in de welvarende landen te verslaan en ze hun concurrenten in de arme landen voor waren door grotere steun van de overheid en/of beter opgeleide arbeidskrachten.³⁵ Voor de Aziatische tijgers bleek het ontwikkelen van zulke industrieën enorm winstgevend te zijn. Maar wanneer veel andere arme landen dezelfde ontwikkelingsstrategie zouden hebben toegepast, dan zou deze strategie vanwege de onderlinge concurrentie veel minder succesvol zijn geweest. Over China kan een vergelijkbaar punt worden gemaakt. De explosieve groei van de export van dit land is ten koste gegaan van veel andere arme landen. We kunnen dus niet concluderen dat de bestaande mondiale economische orde, ook al is ze voor de arme landen minder gunstig dan ze had kunnen zijn, voor hen toch nog voordelig genoeg is om het net zo goed te doen als China en de Aziatische tijgers het in werkelijkheid gedaan hebben.

Een derde reden voor de populariteit van het verklarend nationalisme in de welvarende landen is het feit dat de primaire focus van sociale wetenschappers – net als die van de meesten van ons – is gericht op de verschillen tussen nationale en regionale ontwikkelingstrajecten, en niet op de wereldwijde ontwikkeling van armoede en ongelijkheid. Verspreid over verschillende academische disciplines is er een gigantische hoeveelheid literatuur te vinden waarin de causale rollen van het lokale klimaat, de natuurlijke omgeving, grondstoffen, voedingsgewoonten, ziekten, geschiedenis, cultuur, sociale instituties, economisch beleid, leidinggevende persoonlijkheden en nog veel meer worden geanalyseerd.³⁶ Ook de adviezen van ontwikkelingseconomen en anderen zijn overwegend gericht op de vormgeving van nationale economische instituties en het nationale beleid. Zo verheerlijken libertaire economen van de *freshwater*-school (zo genoemd omdat haar voortrekkers hebben gedoceerd in Chicago) Hong Kong en beargumenteren dat economische groei de beste manier is voor een land om menselijke misère uit te roeien. De beste manier om economische groei te realiseren is het stimuleren van vrij ondernemerschap met een minimum aan belastingen, regelgeving en andere bureaucratische beperkingen. Een alternatieve, meer linksgeoriënteerde school denkers, vertegenwoordigd door Amartya Sen, stelt dat armoede blijft bestaan omdat arme landen behoefte hebben aan *meer* overheidsingrijpen: openbare scholen, ziekenhuizen en infrastructuur. Sens schoolvoorbeeld is de staat Kerala in India waar de socialistische regering voorrang heeft gegeven aan de bevrediging van basisbehoeften en daarmee op het gebied van volksgezondheid, onderwijs en levensverwachting meer heeft bereikt dan de regeringen van welvarende Indiase staten. Deze vurige en nuttige debatten over het geschikte economisch beleid en de sociale instituties die voor arme landen het meest geschikt zijn overschaduwden echter een veel belangrijker vraag: wat is de causale relatie tussen de regels van onze mondiale wereldeconomie en het voortbestaan van schrijnende armoede?

Dit zwaartepunt van het onderzoek van sociale wetenschappers heeft ongetwijfeld voor een deel te maken met de eerste twee redenen voor het verklarend nationalisme. Net als hun lezers zijn zij erg onder de indruk van de enorme internationale verschillen in economische ontwikkeling en voelen zij zich emotioneel meer op hun gemak, en is het voor hun carrière voordeliger wanneer de hardnekkigheid van schrijvende armoede eerder herleid wordt tot lokale oorzaken dan tot mondiale instituties waarvoor we medeverantwoordelijk zijn. Er is echter ook een goede methodologische reden om de focus van het onderzoek te richten op nationale en regionale oorzaken: omdat alleen deze ene wereld bestaat, is het vaak moeilijk betrouwbare data te krijgen die het mogelijk maken te achterhalen welke invloed deze of gene mondiale factor heeft op de ontwikkeling van de armoede. De gevolgen van nationale en lokale factoren zijn daarentegen makkelijk te achterhalen omdat er data over een groot aantal landen zijn, die qua natuurlijke omgeving, geschiedenis, cultuur, politiek en economisch systeem en qua overheidsbeleid van elkaar verschillen.

Een vierde reden voor de populariteit van het verklarend nationalisme is dat arme landen vaak wrede en corrupte regeringen en elites hebben. Het lijkt vergezocht, zelfs absurd, om de mondiale economische orde de schuld te geven van het voortbestaan van schrijvende armoede in landen die geregeerd worden door overduidelijke schurken en oplichters. Bovendien lijkt het alsof in die landen de vruchten van welke mondiale institutionele hervormingen dan ook slechts geplukt worden door corrupte elites, waardoor hun macht groter wordt en het grootste deel van de bevolking weinig heeft aan zulke hervormingen. Velen onder ons zijn van mening dat we hervormingen die de mondiale orde voor arme landen eerlijker zouden maken, moeten uitstellen totdat die landen door middel van politieke en economische hervormingen de nationale orde eerlijker hebben gemaakt voor de eigen armen.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, kunnen de eerste drie redenen de populariteit van het verklarend nationalisme wel verklaren, maar niet rechtvaardigen. In de volgende paragraaf zal ik beargumenteren waarom dit ook geldt voor de vierde reden.

Belangrijke binnenlandse factoren worden in stand gehouden door buitenlandse invloeden. Als we nadenken over de heersende regimes in verschillende landen, doen we er goed aan niet te vergeten dat de bestaande mondiale orde zelf een belangrijke causale factor is bij de wijdverspreide corruptie en onderdrukking in arme landen. Door het aannemen van de *OECD Convention on Combatting Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions* zijn de welvarende landen bijvoorbeeld pas in 1999 eindelijk overeengekomen het omkopen van buitenlandse ambtenaren door hun bedrijven aan banden te leggen.³⁷ Voordien hebben de meeste welvarende landen het omkopen van ambtenaren door hun bedrijven niet alleen wettelijk toegestaan, maar hen zelfs toegestaan dit smeergeld af te trekken van hun belastbare inkomsten. Hierdoor gaven ze financiële prikkels en morele ondersteuning aan het omkopen van politici en ambtenaren in arme landen.³⁸ Deze praktijk ondermijnt in deze landen de loyaliteit van ambtenaren en beïnvloedt in grote mate wie een publiek ambt wil bekleden. Arme landen hebben hierdoor enorme verliezen geleden; vooral bij de

toekenning van publieke opdrachten. De verliezen ontstaan voor een deel omdat het smeergeld in de prijs is verdisconteerd: wie een opdracht wil krijgen zal de prijs zodanig moeten verhogen dat er genoeg verdiend wordt om de omkoopsommen te kunnen betalen. Verdere verliezen ontstaan omdat zij het zich kunnen veroorloven niet competitief te zijn, omdat zij weten dat het succes van hun offerte meer afhangt van de omkoopsom dan van haar inhoud. Nog grotere verliezen ontstaan doordat ambtenaren die zich laten omkopen weinig aandacht besteden aan de kwaliteit of het nut van de goederen en diensten die ze voor hun land kopen. Veel van wat ontwikkelingslanden de laatste decennia hebben geïmporteerd had voor hen geen enkel nut – en was zelfs schadelijk, omdat het milieuvervuiling of geweld met zich meebracht (omkoping komt vooral in de wapenhandel veel voor). De eerste ervaringen met de nieuwe conventie leren dat ze niet effectief is in het verhinderen van omkoping door multinationale ondernemingen.³⁹ En zelfs al was ze effectief, dan zou ze niet de wijdverspreide cultuur van omkoperij kunnen doorbreken die zich in veel arme landen diep heeft verankerd door toedoen van de omvangrijke omkoping waar ze tijdens de eerste jaren van hun onafhankelijkheid mee geconfronteerd werden.⁴⁰

Omkoping is een kwestie die deel uitmaakt van een groter probleem. De politieke en economische elites van de arme landen staan enerzijds in wisselwerking met hun binnenlandse ondergeschikten en anderzijds met buitenlandse regeringen en bedrijven. Qua rijkdom en macht verschillen deze twee groepen enorm van elkaar. Eerstgenoemde zijn grotendeels laagopgeleid en worstelen dagelijks om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen. Daarentegen beschikken laatstgenoemde over een veel groter arsenaal aan beloningen en sancties. Het valt dus te verwachten dat politici met een normale interesse in hun eigen politieke en economische succes eerder de belangen van buitenlandse regeringen en bedrijven dienen dan de daarmee concurrerende belangen van hun veel armere landgenoten. En dat is wat wij natuurlijk ook zien gebeuren: in arme landen zijn veel regeringen door steun uit het buitenland aan de macht gekomen en blijven ook aan de macht. En veel politici en ambtenaren handelen, overgehaald of zelfs omgekocht door buitenlanders, tegen de belangen van hun volk: zij zetten zich in voor de ontwikkeling van een toeristvriendelijke seksindustrie (waarbij ze de gedwongen exploitatie van kinderen en vrouwen tolereren en ervan profiteren), voor het importeren van nutteloze, verouderde of te dure producten met publieke middelen, voor de toestemming om gevaarlijke producten, afvalstoffen of fabrieken in te voeren, en tegen wetten die de belangen van werknemers en het milieu beschermen, enzovoort.

Het is zeker zo dat er qua prikkels niet zulke gigantische asymmetrieën zouden zijn als de arme landen democratischer waren en ze hun bevolking een echte politieke rol zouden toestaan. Maar waarom zijn de meeste van deze landen eigenlijk zo verwijderd van een echte democratie? Deze vraag brengt andere aspecten van de huidige mondiale institutionele orde in beeld.

Een centraal kenmerk van deze mondiale orde is dat iedereen die in een land de geweldsmiddelen controleert internationaal wordt erkend als de legitieme regering

van het grondgebied en de bevolking van dat land. We accepteren dergelijke machthebbers niet alleen als onderhandelingspartners, maar verlenen hen ook het recht om namens dat land en zijn volk te handelen, ongeacht hoe ze aan de macht zijn gekomen of haar uitoefenen en hoe de bevolking over hen denkt. We verlenen zulke machthebbers het recht de grondstoffen van het land te verkopen en de opbrengsten daarvan te verduisteren, in naam van het land geld te lenen en het daardoor te verplichten schulden af te lossen, verdragen te tekenen en daarmee de huidige en toekomstige bevolking eraan te binden, en staatsinkomsten te gebruiken voor de aankoop van middelen voor de interne onderdrukking.

Deze praktijk van erkenning is erg belangrijk voor ons – vooral omdat ze ons legale toegang verschaft tot de natuurlijke grondstoffen die we nodig hebben en die beheerd worden door degenen die de macht hebben. Deze mondiale praktijk is ook erg populair bij de machthebbers, elites en generaals in de arme landen. Toch zijn de gevolgen van deze internationaal geaccepteerde praktijk desastreus voor de armen in de wereld: zij stelt zelfs de meest gehate, wrede, onderdrukkende, corrupte, ondemocratische en onconstitutionele junta's en dictators in staat zich te verschansen. Deze machthebbers kunnen de roep van hun volk om goed bestuur gewelddadig onderdrukken met de in het buitenland gekochte wapens die ze betalen met de verkoop van grondstoffen, en door de toekomst van dat volk te verpanden aan buitenlandse banken en regeringen. Door het bezit van feitelijke macht te belonen, bevordert deze praktijk van erkenning ook pogingen tot staatsgrepen en burgeroorlogen, en deze nodigen buurlanden weer uit tot opportunistische militaire interventies. En in veel (vooral grondstofrijke) landen maken deze privileges het nagenoeg onmogelijk om de verduistering van staatsinkomsten aan banden te leggen, zelfs voor democratisch gekozen en goedwillende leiders. Iedere poging om militaire leiders aan de wet te houden is gevaarlijk, omdat zij goed weten dat een staatsgreep hun toegang tot de financiële middelen van de staat kan herstellen en vergroten. Na zo'n staatsgreep kunnen de financiële middelen van de staat nog steeds worden aangevuld met de verkoop van grondstoffen en gebruikt worden voor binnenlandse onderdrukking.

Dit *grondstoffenprivilege* dat we een groep machthebbers verlenen is veel meer dan een simpele aanvaarding van het feit dat zij de controle bezitten over de natuurlijke grondstoffen in een bepaald land. Tot dit privilege behoort de macht⁴¹ om de eigendomsrechten over deze grondstoffen op een legale wijze over te dragen. Een bedrijf dat bijvoorbeeld grondstoffen van een tiran of junta koopt, verwerft daardoor het recht om overal in de wereld erkend te worden als de legitieme eigenaar van deze grondstoffen, en is dat feitelijk ook. Dit is een opzienbarend kenmerk van onze mondiale orde. Een bende die de bewakers van een pakhuis overmeestert zou een deel van de handelswaar aan anderen kunnen verkopen. Maar de heler die ze betaalt, wordt alleen maar de bezitter, en niet de eigenaar, van de buit. Contrasteer dit met een groep die een gekozen regering overmeestert en de controle over het land overneemt. In dat geval verwerft degene die van deze groep grondstoffen koopt niet alleen het bezit, maar ook alle rechten en vrijheden van een eigenaar, waarvan verondersteld wordt dat

zij door rechtbanken en politiemachten beschermd en gehandhaafd worden – wat ook werkelijk het geval is. Het internationale grondstoffenprivilege is dus de legale bevoegdheid om mondiaal erkende eigendomsrechten op de grondstoffen van een land te verlenen.

Dit internationale grondstoffenprivilege heeft desastreuze gevolgen voor vooral die arme landen waar de grondstoffensector een groot deel van de nationale economie uitmaakt. Wie op wat voor manier dan ook de macht in zo'n land kan overnemen, kan zijn heerschappij handhaven, zelfs tegen een breed verzet van de bevolking in, door de benodigde wapens en soldaten te kopen met de opbrengsten uit de export van natuurlijke grondstoffen en met geld dat geleend is op grond van de toekomstige verkoop ervan. Het grondstoffenprivilege geeft mensen binnen de staatsgrenzen dus sterke prikkels om met geweld politieke macht te veroveren, wat weer tot pogingen tot staatsgrepen en burgeroorlogen leidt. Bovendien geeft het mensen van buiten sterke prikkels om de machthebbers en hun ambtenaren in dat soort landen om te kopen, omdat zij, ongeacht hoe slecht ze regeren, blijven beschikken over grondstoffen die ze kunnen verkopen en geld dat ze kunnen uitgeven.

Nigeria is hiervan een goed voorbeeld. Het exporteert elke dag ongeveer twee miljoen vaten olie die al naar gelang de olieprijs tussen de vijftig en honderd miljoen dollar opbrengen. Wie deze inkomstenstroom en het daarmee verbonden vermogen om kredieten te verkrijgen ook maar controleert, kan zich genoeg wapens en soldaten veroorloven om aan de macht te blijven, ongeacht wat de bevolking van hem denkt. En zolang hij hierin slaagt, zal zijn portemonnee voortdurend aangevuld worden met meer geld, waarmee hij zijn machtspositie kan consolideren en in weelde kan leven. Met zo'n sterke prikkel wekt het geen verbazing dat Nigeria gedurende achtentwintig van de afgelopen zesendertig jaar werd geregeerd door militaire leiders die met geweld aan de macht kwamen en met geweld regeerden.⁴² Ook zal het niet verbazen dat zelfs de gekozen president Olusegun Obasanjo er niet in is geslaagd de grove corruptie te beëindigen: indien hij zou proberen de olie-inkomsten alleen ten voordele van het Nigeriaanse volk te gebruiken, dan zouden de militaire leiders dankzij het internationale grondstoffenprivilege de geprivilegieerde situatie waarin zij verkeerden weer snel kunnen herstellen.⁴³ Met zo'n hoge prijs op zijn hoofd kan zelfs een president met de beste bedoelingen geen einde maken aan de roof van olie-inkomsten en tegelijkertijd de macht behouden.

De prikkels die voortvloeien uit het internationale grondstoffenprivilege helpen bij de verklaring van iets dat economen al lang observeren en raadselachtig vinden: de significant *negatieve* correlatie tussen rijkdom aan grondstoffen (in verhouding tot het bruto nationaal product) en economische prestatie.⁴⁴ Deze verklaring wordt bevestigd door een recente regressieanalyse door twee Yale-economen, die laat zien dat de causale relatie tussen grondstoffenrijkdom en een slechte economische prestatie wordt bemiddeld door verminderde kansen op democratie.⁴⁵ Omdat ze de mondiale orde als een gegeven achtergrond fixeren, overwegen de auteurs niet op welke manier de causale relatie die ze analyseren zelf afhankelijk is van mondiale regels die

aan machthebbers, onafhankelijk van hun binnenlandse (il)legitimiteit, het grondstoffenprivilege verlenen.

Het kredietprivilege dat we aan een groep machthebbers in een land verlenen, houdt in dat deze groep de bevoegdheid heeft verplichtingen die internationaal rechtsgeldig zijn aan dat land op te leggen. Iedere volgende regering die weigert de schulden te erkennen van een nog zo corrupte, wrede, ondemocratische, onconstitutionele, repressieve, onpopulaire voorganger zal streng gestraft worden door de banken en regeringen van andere landen. Zij zal minstens haar eigen kredietprivilege verliezen doordat ze uitgesloten wordt van de internationale financiële markten. Dergelijke weigeringen zijn heel zeldzaam omdat regeringen, zelfs wanneer ze na een dramatische breuk met het verleden net gekozen zijn, gedwongen worden de schulden van hun voorgangers, hoe verschrikkelijk die ook waren, af te lossen.

Het internationale kredietprivilege levert drie belangrijke bijdragen aan de verklaring van het feit dat veel arme landen beheerst worden door onderdrukkende en corrupte elites. In de eerste plaats stelt dit privilege destructieve machthebbers in staat meer geld goedkoper te lenen dan ze zouden kunnen als zij het zelf terug zouden moeten betalen in plaats van het hele land. Het kredietprivilege helpt ze aan de macht te blijven, zelfs als bijna de gehele bevolking ontevreden is en zich tegen hen keert.⁴⁵ In de tweede plaats zadelt het internationale kredietprivilege democratische regeringen vaak op met de reusachtige schulden van hun corrupte voorgangers. Dit ondermijnt het vermogen van die democratische regeringen om structurele hervormingen en andere politieke programma's door te voeren, waardoor ze minder succesvol en minder stabiel zijn dan ze hadden kunnen zijn. (Het is een schrale troost dat putschisten soms verzwakt worden omdat ze verantwoordelijk gehouden worden voor de schulden van hun democratische voorgangers.) En in de derde plaats versterkt het internationale kredietprivilege prikkels die leiden tot pogingen tot een staatsgreep: wie het lukt met geweld aan de macht te komen, krijgt het krediet als bonus.

Met deze gedetailleerde bespreking van verschillende aspecten van de mondiale orde hoop ik een opvatting te hebben ondermijnd die de meeste mensen in de welvarende landen, hierbij aangemoedigd door zowel libertaire als meer linkse economen, maar wat graag willen geloven: dat het voortbestaan van schrijnende armoede in de daardoor getroffen landen wordt veroorzaakt door inheemse factoren en dat het niets te maken heeft met de welvarende samenlevingen en hun regeringen. Deze zienswijze deugt van geen kant. Binnenlandse factoren dragen in veel landen inderdaad bij aan het voortbestaan van schrijnende armoede. Maar deze factoren zijn vaak afhankelijk van de mondiale institutionele orde, die sommige van deze factoren ondersteunt en de gevolgen van andere erger maakt. Zo spelen de niet-inheemse factoren die ik heb besproken een belangrijke causale rol bij de ontwikkeling van de schrijnende armoede. Ze zijn cruciaal als we de onmacht, en in het bijzonder de onwil van de leiders van arme landen willen verklaren om voor de bestrijding van armoede meer effectieve strategieën te gebruiken. En ze zijn daarom ook cruciaal om te verklaren waarom de mondiale ongelijkheid zo snel toeneemt dat zelfs de enorme wereldwijde economi-

sche groei na de Koude Oorlog er niet toe heeft geleid dat armoede en ondervoeding werden teruggedrongen⁴⁶ – ondanks substantiële technologische vooruitgang, ondanks een grote vermindering van de armoede in China,⁴⁷ ondanks het ‘vredesdividend’ na de Koude Oorlog,⁴⁸ ondanks het feit dat de reële voedselprijzen sinds 1985 met 32 procent zijn gedaald,⁴⁹ ondanks de officiële ontwikkelingshulp en ondanks de inspanningen van internationale humanitaire en ontwikkelingsorganisaties. Wanneer we de wereldwijde armoede serieus willen bestrijden, dan moeten we de causale rol van niet-inheemse factoren begrijpen en bereid zijn na te denken over manieren om ze te wijzigen of de gevolgen ervan te minimaliseren.⁵⁰

Als het verklarend nationalisme waar zou zijn, dan zouden de morele kwesties die de verre hulpbehoevenden oproepen alleen onder de noemer ‘hulpverlening’ geloofwaardig in overweging kunnen worden genomen.⁵¹ Maar het verklarend nationalisme is een ernstige misvatting omdat wij tevens bijdragen aan en profiteren van de sociale factoren die schrijnende armoede verergeren.

Hoe kan ons ontwerp van de mondiale institutionele orde moreel worden beoordeeld?

We kunnen ontkennen dat we veel bijdragen aan en profiteren van de huidige mondiale orde, zelfs als we het failliet van het verklarend nationalisme erkennen en onze gedeelde verantwoordelijkheid voor de bestaande mondiale orde accepteren. We kunnen bijvoorbeeld zeggen dat de armen in de wereld er beter van worden als wij hen deze orde opleggen, of dat deze hen in ieder geval niet schaadt door hun armoede erger te maken. Hoewel zulke beweringen vaak worden gedaan, bijvoorbeeld ten gunste van de huidige WTO-regels, blijft het toch erg onduidelijk wat ermee bedoeld wordt. ‘Beter worden van’ is tenslotte een relatief begrip, dat impliciet uitgaat van een scenario met een of andere ondergrens waaronder de armen nog veel slechter af zouden zijn dan nu. Welke ondergrens zouden we moeten aanvoeren om de armen in de wereld te laten zien dat ze er dankzij de huidige mondiale orde beter van worden?

Er zijn drie opties. We zouden een *diachrone* vergelijking kunnen maken en wijzen op de trend in de wereldwijde ontwikkeling van schrijnende armoede. Er zijn drie verschillende redenen waarom dit argument niet deugt. Ten eerste klopt de vooronderstelling niet: schrijnende armoede en ondervoeding nemen niet wereldwijd af (zie noot 46). Ten tweede maakt een diachrone vergelijking niet duidelijk welke factoren bijdragen aan een bepaalde trend: schrijnende armoede zou net zo goed minder kunnen worden, zoals in China, ondanks het feit dat de mondiale economische orde haar erger maakt. Een diachrone vergelijking stelt ons niet in staat om dit op wat voor manier dan ook vast te stellen en is daarom nutteloos bij het beoordelen van de gevolgen van specifieke causale factoren. Ten derde kunnen we er niet simpelweg van uitgaan dat de eerdere situatie in moreel opzicht onproblematisch was. Anders zouden we ook moeten concluderen dat een vader goed is voor zijn kinderen als hij ze minder vaak slaat of dat de institutionele orde in de Verenigde Staten in het begin van de

negentiende eeuw goed was voor de slaven omdat hun slavernij destijds geleidelijk minder onmenselijk werd.

De tweede optie is een conjunctieve vergelijking die van een historisch vastgestelde ondergrens uitgaat. Om te beoordelen of de institutionele orde in de Verenigde Staten in het begin van de negentiende eeuw goed of slecht was voor vrouwen, zouden we ons moeten afvragen of vrouwen beter of slechter af zouden zijn geweest onder een geprolongeerde Britse heerschappij. Overeenkomstig zouden we kunnen beargumenteren dat de bestaande mondiale orde in zoverre goed is als de armen het er nu beter hebben dan wanneer de regels van de oude mondiale orde nog zouden gelden. Maar zulke redeneringen gaan er vanuit dat dergelijke regels noch schadelijk, noch gunstig zijn. En deze aanname is misplaatst: in 1820 zouden vrouwen in de Verenigde Staten schade kunnen ondervinden van onrechtvaardige wettelijke regels, ook als een gecontinueerde Britse overheersing ze zou hebben onderworpen aan nog schadelijker wettelijke regels.

De derde optie is een conjunctieve vergelijking die gebaseerd is op een hypothetische ondergrens – waarbij we zouden kunnen beargumenteren dat in een of andere fictieve natuurtoestand zelfs meer mensen nog ellendiger zouden leven en sterven dan in deze door ons gemaakte wereld. Ook deze optie belooft echter niet veel goeds zolang we geen duidelijke en in moreel opzicht overtuigende beschrijving van die fictieve wereld hebben en een in moreel opzicht overtuigende standaard bezitten waarmee we de twee werelden qua schrijnende armoede zouden kunnen vergelijken. U zult misschien denken dat deze zorgen slechts academisch van aard zijn, en dat onze wereld in dit opzicht vast en zeker veel beter is dan elke denkbare natuurtoestand. En zo lijkt het inderdaad vanuit onze geprivilegieerde positie. Maar probeert u eens een coherente beschrijving van een natuurtoestand op deze planeet te geven die zich zou kunnen meten met onze geglobaliseerde beschaving die al decennialang gekenmerkt wordt door de stabiele dodencijfers van achttien miljoen armoedegerelateerde vroegtijdige doden per jaar!⁵²

Geen van de drie opties is dus geschikt om onze vraag – of de bestaande mondiale orde goed of slecht is voor de armen in de wereld – op een manier te beantwoorden die zowel duidelijk als overtuigend is voor de beoordeling van deze orde. Deze mislukking wijst de weg naar een omgekeerde strategie: in plaats van een rechtvaardigheids-onafhankelijk criterium voor schade te gebruiken om te beslissen of deze orde schadelijk en daardoor onrechtvaardig is, gebruiken we een schadeonafhankelijk criterium voor rechtvaardigheid om te beslissen of deze orde onrechtvaardig is en of het opleggen ervan schade berokkent aan hen die onrechtvaardig worden behandeld.

Laten we, ter illustratie, nog eens kijken naar de institutionele orde uit de begintijd van de Verenigde Staten toen vrouwen enorm werden benadeeld. Ons oordeel dat deze orde onrechtvaardig was, is niet gebaseerd op een historische vergelijking met het lot van vrouwen tijdens de Britse heerschappij. En ook niet op een vergelijking met de positie van vrouwen in een of andere natuurtoestand. (Al deze vergelijkingen lijken plausibeler wanneer we een bepaalde orde willen legitimeren, dan wanneer we

die bekritisieren.) Het is eerder omdat vrouwen in deze institutionele orde een ondergeschikte status kregen ten opzichte van mannen, dat we haar als onrechtvaardig beoordelen en het opleggen ervan beschouwen als een onrecht.

Er zouden diverse shadeonafhankelijke criteria kunnen worden voorgesteld om de rechtvaardigheid van onze mondiale institutionele orde te beoordelen. Deze criteria verschillen van elkaar in drie opzichten. Ze onderscheiden zich met betrekking tot de vraag wie zij als relevante partijen identificeren: individuen, huishoudens, sociale groepen, naties of staten. Ze onderscheiden zich ook wat betreft hun *absolute* voorwaarden – ze vereisen bijvoorbeeld dat de betreffende partijen veilig zijn qua persoon en eigendom, of dat ze hun basisbehoeften kunnen bevredigen. En ze onderscheiden zich wat betreft hun *relatieve* voorwaarden – ze kunnen gelijkheid wat betreft fundamentele rechten, onderwijskansen en gezondheidszorg vereisen, of vereisen dat economische ongelijkheden op bepaalde manieren worden ingeperkt. Om deze debatten te omzeilen, zou ik dan ook verder willen gaan met een extreem minimalistische eis: een institutionele orde kan niet rechtvaardig zijn als ze tot grove schendingen van de mensenrechten leidt die te voorzien en te vermijden waren.

Met grove schendingen van de mensenrechten voor ogen, verschuift de aandacht naar de vraag of we weten, of kunnen en zouden moeten weten, met welke wereldwijde institutionele hervormingen deze schendingen te vermijden of sterk te reduceren zijn. Het antwoord hangt af van onze kennis over de uitvoerbaarheid van alternatieven en welk verschil ze zouden maken. Wat betreft alternatieven die sterk afwijken van de bestaande orde, is het misschien onmogelijk deze kennis op een nauwgezette manier te verkrijgen. Het is echter mogelijk de impact te schatten van alternatieven die niet sterk afwijken van de bestaande mondiale orde. We zagen zulke schattingen in de hierboven geciteerde passage uit *The Economist*: de arme landen missen jaarlijks zo'n zeventhonderd miljard dollar aan exportinkomsten omdat de rijke landen hun markten door protectionistische maatregelen afschermen – door invoerrechten, quota, antidumpbelastingen, exportkredieten en subsidies voor binnenlandse producenten.⁵³ Het is best mogelijk, maar onder economen ongepast, deze schatting uit te breiden naar het aantal armoededoden dat door een eerlijker vormgegeven openheid van de markten had kunnen worden voorkomen.⁵⁴ Dit aantal is groot omdat de geblokkeerde export vooral de inkomensontwikkeling belemmert in de armere rurale gebieden waar landbouwproducten vandaan komen.

Veel elementen van de bestaande mondiale orde laten vergelijkbare *trade-offs* zien tussen de belangen van de rijke landen en hun burgers enerzijds en de belangen van de armen in de wereld anderzijds. De bestaande TRIPS-overeenkomst is beter voor ons en slechter voor de armen in de wereld dan een alternatieve overeenkomst die ze niet de toegang tot goedkope medicijnen zou ontzeggen. Een onvoorwaardelijk grondstoffenprivilege levert ons een grote, goedkope en betrouwbare aanvoer van buitenlandse grondstoffen op omdat we het eigendomsrecht van iedereen kunnen verwerven die toevallig de macht bezit, ongeacht of de bevolking van een land deze verkoop goedkeurt en of de opbrengsten haar ten goede komen. Terwijl ze voordelig

zijn voor putschisten en tirannen in de armere landen, zijn deze uitgebreide grondstoffen-, krediet-, verdrags- en wapenprivileges echter veel slechter voor de armen in de wereld dan privileges waarbij een minimale binnenlandse legitimiteit als voorwaarde gesteld zou worden. De bestaande *Law of the Sea Treaty* is beter voor ons en slechter voor de armen dan een alternatief dat de arme landen een deel van de gewonnen grondstoffen uit de zee zou garanderen.⁵⁵ Het is beter voor ons en slechter voor de armen in de wereld dat we niet hoeven te betalen voor de negatieve condities die we ze opleggen: voor de decennialange vervuiling en haar gevolgen voor hun milieu en klimaat, voor de snelle uitputting van de natuurlijke grondstoffen, voor de bijdrage van onze toeristen aan de aidsepidemie en voor het geweld dat wordt veroorzaakt door onze vraag naar drugs en onze oorlog tegen drugs.

De gevolgen van al deze *trade-offs* voor de armen in de wereld zijn overweldigend. In de zeventien jaar sinds het einde van de Koude Oorlog zijn zo'n driehonderd miljoen mensen vroegtijdig door aan armoede gerelateerde oorzaken gestorven. Ieder jaar komen er achttien miljoen bij (zie noot 33). Wanneer de rijke landen bij het bepalen van de mondiale regels meer gewicht hadden toegekend aan de belangen van de armen in de wereld, dan zou het aantal mensen dat vroegtijdig sterft en aan allerlei ontberingen lijdt aanzienlijk kleiner zijn geweest, en wel met verwaarloosbare kosten voor onze welvaart. Vanwege deze *trade-offs* is moeilijk in te zien hoe we de door ons opgelegde mondiale orde als rechtvaardig zouden kunnen verdedigen. En als deze orde onrechtvaardig is, dan volgt daaruit, zonder verwijzing naar welke historische ondergrens of natuurtoestand dan ook, dat we de armen in deze wereld schade berokkenen – door ze een onrechtvaardige mondiale orde op te leggen waardoor er veel meer schrijnende armoede, ondervoeding en vroegtijdige sterfgevallen zijn dan er onder realiseerbare alternatieven zouden zijn geweest.

In hoeverre moet ons beleid gewicht toekennen aan de belangen van de armen in de wereld?

Er zijn drie manieren om de *trade-offs* te verdedigen die onze regeringen, vaak in samenspraak met corrupte en repressieve leiders in de armere landen, hebben afgedwongen. Ten eerste zouden we kunnen zeggen dat wij ons in de onderhandelingen over de finetuning van de regels van de mondiale orde met kracht mogen inzetten voor onze eigen belangen, ook als we daarmee de belangen van de armen in de wereld schaden. Aangezien onze inkomens zo'n 200 à 300 keer zo hoog zijn dan die van hen⁵⁶ en 850 miljoen mensen op de rand van de hongerdood leven (zie noot 47), wordt deze rechtvaardiging van de *status quo* zelden in het openbaar geuit. Het is zeker zo dat velen denken dat onze politici en diplomaten de belangen van hun landgenoten zouden moeten behartigen. Maar velen denken ook dat dit mandaat zijn grenzen heeft: zelfs wanneer ze daartoe in staat zijn, zouden onze vertegenwoordigers geen mondiale regels mogen afdwingen die ons oneerlijke voordelen opleveren ten koste van de levens van miljoenen armen in het buitenland. Uit de voorbeelden die ik gaf, blijkt

echter dat dit precies is wat onze politici en diplomaten in onze naam hebben gedaan.

Onze tweede verdediging verzekert ons dat schijn hier bedriegt en dat de beslissingen die op grond van de bestaande regels genomen zijn, op zijn minst op de lange termijn ook de armen ten goede komen. In sommige belangrijke gevallen vraagt een dergelijke verdediging echter te veel van onze goedgelovigheid. Hoe kunnen we ontkennen dat de wereldwijde armoede wordt verergerd door de speciale privileges die de welvarende landen zichzelf gaven in de vorm van WTO-regels die onze bedrijven bevoorrechtten met tarieven, quota, antidumpbelastingen, subsidies en exportkredieten? Toch leiden carrièremotieven tot dit soort ontkenningen, die bij de meer duidelijke gevallen van oneerlijke regelgeving vaak een zwakkere vorm aannemen: in plaats van te beweren dat bepaalde privileges van de rijke landen de armoede niet erger maken, claimen economen alleen dat we te maken hebben met veel complicerende factoren, methodologische moeilijkheden en andere onzekerheden, waardoor intellectuele eerlijkheid het niet toestaat harde conclusies te trekken.⁵⁷ Als alles misloopt, kunnen we nog terugvallen op de zwakste claim: ja, de finetuning van een paar belangrijke regels was inderdaad slecht voor de armen in de wereld, maar het was een oprechte vergissing. Toen deze regels werden opgesteld was de ontwikkelingseconomie minder ontwikkeld dan nu en degenen die toen de onderhandelingen voerden konden onmogelijk weten dat het opkomen voor onze belangen zou leiden tot veel extra vroegtijdige sterfgevallen vanwege aan armoede gerelateerde oorzaken.

Dergelijke empirische tegenwerpingen zijn makkelijk te bedenken en ze doen het goed. Het is erg onwaarschijnlijk dat er ooit een serieus onderzoek komt naar wat onze politici, diplomaten en ambtenaren in de WTO, het Internationaal Monetair Fonds en de Wereldbank wisten en hadden moeten weten tijdens hun onderhandelingen over internationale verdragen. De mogelijkheid dat deze respectabele heren (er zijn weinig vrouwen in dit soort kringen) wel eens de gewillige beulen van de honger zouden kunnen zijn, die in onze naam een op zijn zachtst gezegd tamelijk grote misdaad tegen de mensheid plegen, zal in de welvarende landen nooit serieus worden genomen – en toch blijft er iets knagen. Als degenen die ons vertegenwoordigen inderdaad oprechte vergissingen ten nadele van de armen in de wereld hebben gemaakt, zouden we die dan niet op zijn minst goed moeten maken door een serieuze poging te doen de (onverwacht) grote omvang van de schrijnende armoede te verkleinen?

Vergelijkbare vragen kunnen ook worden opgeworpen bij ons derde tegenargument, dat stelt dat de mondiale regels niet alleen goed zijn voor ons, maar ook goed voor wereldwijde efficiency, productiviteit en economische groei. Deze regels zijn 'Pareto-beter' dan hun alternatieven – niet op een normale manier (beter voor sommigen en slechter voor niemand), maar op een zwakkere ('Caldor-Hicks') manier: de regels zijn voor sommigen beter en voor anderen slechter, maar zo dat de eersten met hun relatieve winsten de laatsten volledig kunnen compenseren voor hun relatieve verliezen. Ik betwijfel echter of dit argument met betrekking tot de uitzonderingsclausules in het WTO-verdrag ook maar enig hout snijdt, omdat deze ons nog jaren-

lang toestaan onze bedrijven met protectionistische maatregelen te bevoordelen. Het argument zou echter wel op kunnen gaan in andere gevallen. Maar zelfs als het klopt, blijft de prangende vraag – als we kijken naar de enorme economische ongelijkheid tussen winnaars en verliezers (zie noten 14 en 57) – of enkel de zuivere mogelijkheid van compensatie voldoende is om onze beslissing te rechtvaardigen. Moet er niet juist daadwerkelijk een compensatie komen, zodat we alleen maar die relatieve winsten mogen houden die hun relatieve verliezen overschrijden?

De vragen aan het eind van de laatste twee alinea's laten precies zien hoe misleidend de onder het etiket 'hulpverlening' gevoerde conventionele discussie over de armoede in de wereld na de weerlegging van het verklarend nationalisme blijkt te zijn. Het etiket is niet misplaatst: als welvarende mensen en landen hebben we zeker positieve morele plichten om hulp te bieden aan mensen die zich in een situatie van levensbedreigende armoede bevinden, en die we zonder veel kosten kunnen bijstaan. Maar het etiket leidt af van veel zwaarwegendere, negatieve plichten die ook voor ons gelden: we moeten de ernstige schade die we veroorzaken beperken en we mogen geen voordeel halen uit een onrechtvaardigheid op kosten van haar slachtoffers. Deze twee negatieve plichten gelden voor ons als we (soms samen met de 'elites' uit arme landen) een mondiale orde opleggen waarvan de onrechtvaardigheid ons baat terwijl de schrijnende armoede over de grens verergert. In dat geval moeten we de armen in de wereld ten minste compenseren. Als we dit niet doen, berokkenen we ze schade en profiteren op hun kosten van de onrechtvaardigheid. En voor zover we ze daadwerkelijk compenseren, zijn we de armen in de wereld niet slechts aan het 'helpen', maar beperken we de gevolgen van oneerlijke regels die ons op hun kosten onrechtvaardige winsten opleveren. Zo'n compensatie is niet eens van rijken naar armen, maar de correctie van een onrechtvaardige institutionele herverdeling van armen naar rijken – herherverdeling, zo u wilt.

Laat mij het grote gewicht illustreren dat in het algemeen aan dergelijke negatieve plichten wordt toegeschreven. Stel, aan de kant van een landweggetje ligt een gewond kind dat snel naar het ziekenhuis moet worden gebracht, wil zijn been nog gered kunnen worden. Wanneer u als omstander in staat bent te helpen en dat niet doet, zult u vanwege nalatigheid in het vervullen van een plicht het onderwerp zijn van morele kritiek. Maar als u de automobilist bent die het kind heeft verwond, dan is er in moreel opzicht meer aan de hand: door het kind niet de hulp te geven die het direct nodig heeft, zult u de schade die u reeds heeft berokkend in ernstige mate vergroten. Indien we de passiviteit van de automobilist strenger veroordelen dan die van de omstander, dan zouden we onze eigen passiviteit ook strenger moeten veroordelen wanneer we betrokken zijn bij het in stand houden van onrechtvaardige regels die bijdragen aan de door ons genegeerde schrijnende armoede.

Stelt u zich vervolgens een samenleving voor waarin een minderheid van oorspronkelijke bewoners in het onderwijs en op de arbeidsmarkt ernstig gediscrimineerd wordt, waardoor hun lonen ver onder die van hun landgenoten liggen. Als welvarende buitenlander denkt u wellicht dat u iets zou moeten doen om deze men-

sen te helpen. Maar als u zelf profiteert van deze discriminatie – bijvoorbeeld door een oorspronkelijke bewoner als chauffeur in dienst te nemen voor de helft van het salaris van andere chauffeurs – dan is er in moreel opzicht meer aan de hand. We oordelen strenger over onszelf als we voor eigen gewin gebruikmaken van een onrechtvaardigheid, dan als we nalaten middelen uit te geven voor hulp aan de armen. Net zo zouden we strenger over onszelf moeten oordelen wanneer wij de middelen die we niet gebruiken voor de reductie van schrijnende armoede te danken hebben aan een oneerlijke mondiale orde die bijdraagt aan het voortbestaan van deze armoede.

Niet alleen tellen de negatieve plichten om een oneerlijke institutionele orde, die voorspelbaar bijdraagt aan ernstige ontberingen, niet te ondersteunen en er geen voordeel aan te ontlenuen zwaarder dan de positieve plicht om zulke ontberingen te verhelpen, ze zijn ook veel minder gevoelig voor verschillen tussen gemeenschappen en voor afstand. Plichten om te helpen zijn het sterkst bij hen die ons het liefst zijn en meest nabijstaan en het zwakst bij vreemdelingen in verre landen. Maar plichten om geen schade aan te richten nemen niet op deze manier af. Denk nog eens aan de automobilist die een kind aanrijdt en het dan hulpeloos aan de kant van de weg achterlaat. Ons morele oordeel over hem zal niet milder zijn als we te weten komen dat hij dit ver van zijn huis deed en dat hij met het kind qua nationaliteit, taal, cultuur of religie niets gemeen heeft. Als de oneerlijkheid van de mondiale orde die wij opleggen ertoe leidt dat schrijnende armoede in de arme landen blijft bestaan, dan wordt onze morele verantwoordelijkheid voor de eruit voortgekomen doden en ontberingen niet kleiner door verschillen in nationaliteit en geografische of culturele afstand. Ze zou misschien kleiner kunnen worden als schade toebrengen aan buitenlanders nodig was om onszelf te redden van een vergelijkbaar lot. Maar in de echte wereld is het mondiale armoedevraagstuk – hoewel het gaat om een derde van alle menselijke sterfgevallen – in economisch opzicht klein. Hoewel in 2001 naar verluidt 2735 miljoen mensen onder de hogere (twee dollar per dag) internationale armoedegrens leefden, en gemiddeld zeker 42 procent eronder, bedraagt hun collectieve tekort slechts 0,9 procent van de inkomens van de 1011 miljoen mensen in de rijke landen.⁵⁸ Het is dus duidelijk dat we schrijnende armoede kunnen uitroeien – door een hervorming van de mondiale orde of door andere initiatieven die de gevolgen ervan voor de armen in de wereld compenseren – zonder de bevrediging van onze eigen behoeften of zelfs maar onze relatief luxueuze belangen tekort te doen.

In de welvarende landen denken velen dat we nu al overdreven bedragen besteden aan dit soort initiatieven. Deze aanname wordt echter door de feiten weersproken. In het laatste decennium van de twintigste eeuw, toen de welvarende landen door de afgenomen militaire kosten na het einde van de Koude Oorlog een jaarlijks vredesdividend overhielden van ongeveer 2 procent van hun bruto nationaal product (BNP), reduceerden ze de officiële ontwikkelingshulp van 0,33 procent van hun gezamenlijke BNP in 1990 naar 0,22 procent in 2000.⁵⁹ Met de *war on terror* is de officiële ontwikkelingshulp in 2005 naar verluidt weer terug op het niveau van de 0,33 procent van het BNP. Dit komt door de spectaculaire groei van de uitgaven aan Musharraf's Pakistan, en

aan Afghanistan en Irak na de bezetting (www.oecd.org/dataoecd/52/18/37790990.pdf). Toch is zelfs dit nieuwe niveau van 106,5 miljard dollar slechts een derde van wat nodig zou zijn om de schrijnende armoede uit te roeien. En het meeste wordt uitgegeven aan personen die iets in ruil te bieden hebben – aan feitelijke of potentiële politieke bondgenoten en donateurs van campagnes thuis en over de grens.⁶⁰ Slechts rond een tiende van wat officieel ontwikkelingshulp heet, wordt daadwerkelijk uitgegeven aan de bestrijding van armoede of aan wat de OECD basale sociale diensten noemt – gedefinieerd als basisonderwijs, primaire gezondheidszorg (inclusief kraamzorg en voorlichting van de bevolking), voedingsprogramma's, zuiver en veilig water, sanitaire voorzieningen en de institutionele ondersteuning om deze diensten te leveren (stats.oecd.org/wbos/default.aspx?DatasetCode=TABLE5). Deze elf miljard dollar per jaar is slechts 3,5 procent van wat er nodig zou zijn om schrijnende armoede uit te roeien, slechts 1,5 procent van ons jaarlijkse vredesdividend en slechts 0,03 procent van onze nationale inkomens, en houdt in dat de doorsneeburger van de rijke landen slechts elf dollar per jaar aan de bestrijding van armoede uitgeeft.

Als mensen zoals wij op gevorderde leeftijd sterven, kunnen we terugkijken op een leven waarin meer dan een miljard mensen, vooral kinderen, zijn gestorven aan armoedegerelateerde oorzaken. Dit gigantische sterftecijfer en de vele aan armoede gerelateerde lasten waren en zijn te voorzien. En het is duidelijk boven iedere redelijke twijfel verheven dat de welvarende landen deze voortdurende catastrofe drastisch kunnen verminderen zonder dat het hen veel kost (zie noot 59). Toch vinden zeer weinig burgers uit de rijke landen deze feiten verontrustend. Deze wijdverspreide onverschilligheid kan voor een groot deel worden verklaard door de misleidende kijk op het waarom van schrijnende armoede. De meesten van ons zijn van mening dat de oorzaken voor de hardnekkigheid van schrijnende armoede in de arme landen zelf moeten worden gezocht. Ik ben er echter van overtuigd dat velen dit probleem veel serieuzer zouden nemen als ze een beter begrip zouden hebben van de rol die mondiale institutionele factoren spelen bij het voortbestaan van schrijnende armoede – en dit geldt ook voor mijn gewaardeerde leermeester John Rawls.

Vertaling: Pia-Henrike Böttger en Niels Cornelissen
Met veel dank aan René Gabriëls en Yolande Jansen

- 1 Dit artikel is een herziene versie van 'Assisting' the global poor (2004) In: Deen Chatterjee (red.) *The ethics of assistance. Morality and the distant needy*. Cambridge, Cambridge University Press. Het is eerder gepresenteerd op het CUNY Graduate Centre, de universiteit van

Hong Kong, Soochow University, de universiteit van St. Andrews, Harvard's JFK School, de universiteit van Sheffield, de universiteit van North Carolina en de Chinese universiteit in Hong Kong. Ik ben mijn publiek daar dankbaar, in het bijzonder Maria Alvarez, Liz Ashford, Sissila Bok en Leif Wenar, maar ook Christian Barry, Daniel Bell, Chiara

- Bottici en Ling Tong voor hun erg behulpzame geschreven kritieken en suggesties.
- 2 J. Rawls (1999) *The law of peoples*. Cambridge MA, Harvard University Press, p. 37. Voor zijn eerdere uiteenzetting, zie: J. Rawls (1993) *The law of peoples*. In: S. Shute & S. Hurley (red.) *On human rights*. New York, Basic Books, p. 55.
  - 3 Vgl. Rawls (1999), pp. 115-119 voor zijn bespreking van Ch. Beitz (1979) *Political theory and international relations*. Princeton, Princeton University Press en Thomas W. Pogge (1994) *An egalitarian law of peoples*. *Philosophy and public affairs* 23, pp. 195-224.
  - 4 Rawls (1999), p. 32, 63 en 69.
  - 5 Idem p. 29, 33, 34-35, 40, 63-67, 69, 115 en 120. Een samenleving is goedgeorganiseerd als zij een stabiele institutionele orde heeft die óf liberaal óf fatsoenlijk is (idem p. 4 en 63).
  - 6 Dit aspect maakt niet alleen de door Rawls bevestigde plicht om samenlevingen die onder druk staan te helpen problematisch, maar ook zijn oproep tot *forceful intervention* in de zaken van samenlevingen die niet goedgeorganiseerd zijn en die intern verschrikkelijke misdaden plegen tegen de mensenrechten (idem p. 94, noot 6). Zelfs als deze interventies geen oorlog mogen worden (want die mag niet worden geïnstigieerd voor andere redenen dan zelfverdediging – idem p. 37) brengen ze toch aanzienlijke risico's met zich mee voor hen die interveniëren, wier vertegenwoordigers dus niet rationeel zouden instemmen met meer dan een toestemming om te interveniëren.
  - 7 Rawls erkent dit probleem, in algemene termen althans, en is gebrand op de verdediging van zijn gebruik van een uitgangspositie 'that is fair to peoples and not to individual persons' (idem p. 17, noot 9).
  - 8 Vgl. Pogge (1994) pp. 208-209.
  - 9 Vgl. Rawls (1999) pp. 106-107 voor de oproep tot een billijk spaarprincipe. En idem pp. 117-118 voor twee bedachte verhalen om die dergelijke onrechtvaardige klachten over internationale ongelijkheid te illustreren.
  - 10 Rawls bespreekt dergelijke samenlevingen uitgebreid, geïllustreerd aan de hand van een verzonnen Kazanistan. De liberale volken zouden hen moeten verwelkomen als gelijkwaardige 'members in good standing of a Society of Peoples' (idem p. 59).
  - 11 Zo moeten binnenlandse instituties vervolgens worden aangepast aan het verschilprincipe. Vgl. Thomas Pogge (1989) *Realizing Rawls*. Ithaca, Cornell University Press, pp. 252-253.
  - 12 Rawls (1999) p. 108.
  - 13 Rawls (1999) p. 77. Hij echoot hier Michael Walzer: 'It is not the sign for some collective derangement or radical incapacity for a political community to produce an authoritarian regime. Indeed, the history, culture, and religion of the community may be such that authoritarian regimes come, as it were, naturally, reflecting a widely shared world view or way of life.' (Michael Walzer (1979) *The moral standing of states*. *Philosophy and public affairs* 9, pp. 209-229, citaat op pp. 224-225).
  - 14 In feite heeft deze verhouding zich vergroot tot 40:1 en dat laat zien dat de jaarlijkse groei van het inkomen per capita 0,7% minder was dan die van de ontwikkelde wereld.
  - 15 Vgl. bijvoorbeeld de cover van de *The Economist* van 11 december 1999 waarop een Indiaans kind in lompen staat met de kop: 'The real losers of Seattle'. Vgl. ook het redactioneel van datzelfde

- nummer (idem p. 15), het onbenullige: The case for globalization (*The Economist*, 23 september 2000, pp. 19-20 en pp. 85-87) en het opmerkelijke hoofdredactioneel: A question of justice? (*The Economist*, 11 maart 2004).
- 16 *The Economist*, 25 september 1999, p. 89. De drie aangehaalde studies zijn: Th.W. Hertel & W. Martin (1999) *Would developing countries gain from inclusion of manufactures in the WTO negotiations?* (www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/42.pdf); UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) (1999) *Trade and development report 1999*. New York, UN Publications; en J.M. Finger & Ph. Schuler (1999) *Implementation of Uruguay round commitments. The development challenge*. *World bank research working paper 2215* (www.itd.org/wb/finger.doc).
- 17 De TRIPS-overeenkomst werd opgesteld als deel van het WTO-verdrag van 1995. Voor een discussie over de inhoud en gevolgen, vgl. UNDP (2001) *Human development report 2001*. New York, Oxford University Press, hoofdstuk 5; C. Correa (2000) *Intellectual property rights, the WTO and developing countries. The TRIPS agreement and policy options*. Londen, Zone Books; C. Juma (1999) *Intellectual property rights and globalization. Implications for developing countries*. (www2.cid.harvard.edu/cidbiotech/dp/discuss4.pdf); J. Watal (2000) *Access to essential medicines in developing countries. Does the WTO TRIPS agreement hinder it?* (www2.cid.harvard.edu/cidbiotech/dp/discussion8.pdf); en www.cptech.org/ip.
- 18 Drugs for Neglected Diseases Working Group (2001) *Fatal imbalance. The crisis in research and development for drugs for neglected diseases*. Genève, MSF, p. 10 (zie ook: www.msf.org/source/access/2001/fatal/fatal.pdf). Vgl. Global Forum for Health Research (2004) *The 10/90 report on health research 2003-2004*. Genève, GFHR (zie ook: www.globalforumhealth.org).
- 19 Idem, p. 122.
- 20 P. Trouiller, E. Torrele., P. Olliaro e.a. (2001) *Drugs for neglected diseases. A failure of the market and a public health failure?* *Tropical medicine and international health* 6 (11), pp. 945-951; *Drugs for Neglected Diseases Working Group Fatal imbalance*, p. 11.
- 21 P. Chirac & E. Torelle (..?) *Global framework on essential health r&d*. *The lancet* 367, pp. 1560-1561 (zie ook: www.cptech.org/ip/health/who/59wha/lancet05132006.pdf).
- 22 Zie bijvoorbeeld Th. Pogge (2005) *Human rights and global health. A research program*. In: Ch. Barry & Th. Pogge (red.) *Global institutions and responsibilities*. Oxford, Blackwell.
- 23 World Bank (2006) *World Development Report 2007*. Washington, World Bank, p. 289. Ongelijkheden in rijkdom zijn significant groter dan ongelijkheden in inkomen. Personen die goed af zijn hebben meer netto waarde dan jaarinkomen, terwijl de armen minder bezitten dan één jaarinkomen.
- 24 Rawls maakt dit punt zelf, en krachtig ook, in de binnenlandse context (J. Rawls (1993) *Political liberalism*. New York, Columbia University Press, p. 267). In de internationale arena onderschrijft hij vaag *fair standards of trade* en schrijft hij dat iedere *unjustified distributive effects* van coöperatieve organisaties zouden moeten worden gecorrigeerd (Rawls (1999), p. 43). Hij geeft deze evaluatieve termen echter geen inhoud en neemt ze niet op in zijn wet van de volken. Deze is dan dus verenigbaar met de druk van een scheve mondiale economische orde die de relatieve armoede van de overgrote meerderheid van de mensheid bestent-

- dig. Zij zijn als collectief niet in staat deze orde te hervormen met vreedzame middelen (vgl. T. Pogge (2001) Rawls en de echte wereld. Zijn fatsoen en bijstand voldoende? *Nederlands tijdschrift voor rechtsfilosofie en rechtstheorie* 30, pp. 194-206, met name p. 203. Vertaling Thomas Mertens). Zo een mondiale orde is onrechtvaardig zelfs als zij van de welvarende samenlevingen vraagt in te grijpen (het gevolg van hun plicht tot helpen) als verslechterende armoede de goede organisatie van een liberale en fatsoenlijke staat bedreigt. Dit gezegd hebbende, maakt de plicht tot helpen de Samenleving van Volken zoals Rawls die voor zich ziet toch tot een belangrijke verbetering op de status quo. Er volgt namelijk uit, en terecht denk ik, dat de meeste rijke landen vandaag immoreel of outlaw states zijn omdat ze ernstige armoede over de grens toestaan – en, zou ik willen toevoegen, eraan bijdragen. Denemarken, Noorwegen, Luxemburg, Nederland en Zweden zijn mogelijke uitzonderingen (vgl. UNDP (2005) *Human development report 2005*. New York, UNDP, p. 278.
- 25 Vgl. devdata.worldbank.org/dataonline die een toename in bruto nationaal inkomen per capita met gelijkheid van koopkracht rapporteert.
- 26 Ik wil Rekha Nath en Aedan Whyatt bedanken voor deze berekeningen gemaakt met interactieve software van de Wereldbank (iresearch.worldbank.org/PovcalNet/jsp/index.jsp). De belangrijkste motor achter de toenemende mondiale ongelijkheid was vroeger de stijging van internationale ongelijkheid: 'The income gap between the fifth of the world's people living in the richest countries and the fifth in the poorest was 74 to 1 in 1997, up from 60 to 1 in 1990 and 30 to 1 in 1960' en drie staat tot één in 1820 (UNDP (1999) *Human development report 1999*. New York, Oxford University Press, p. 3 en 38). Sinds het einde van de Koude Oorlog is de belangrijkste motor achter groeiende mondiale ongelijkheid de toename in binnenlandse nationale ongelijkheid. Zie: B. Milanovic (2005) *Worlds apart*. Oxford, Oxford University Press.
- 27 P. Singer (1972) *Famine, affluence and morality*. *Philosophy and public affairs* 1, pp. 229-243; zie ook P. Unger (1996) *Living high and letting die. Our illusion of innocence*. Oxford, Oxford University Press.
- 28 Singer zal deze versterking misschien niet betreuren. Als utilitarist gelooft hij dat de bindendheid van onze plicht wereldarmoede op te lossen onafhankelijk is van de vraag of explanatory nationalism waar of onwaar is.
- 29 S. Chen & M. Ravallion (2004) *How have the world's poorest fared since the 1980s?* *World bank research observer* 19, pp. 141-169. Ravallion en Chen hebben de armoedetaxaties van de Wereldbank voor meer dan een decennium geleid. Deze data zijn van 2001. Twee armoedelijnen zijn gedefinieerd in termen van maandinkomen met de koopkracht die 65,48 en 32,74 dollar hadden in de Verenigde Staten in 1993 (idem p. 147). Vandaag komen ze overeen met 1100 en 550 dollar per persoon per jaar in de VS (www.bls.gov/cpi/home.htm) en tot ongeveer 280 en 140 dollar per persoon per jaar in een archetypisch arm land, waar geld geacht wordt meer koopkracht te hebben. Onder de hogere, twee-dollar-per-dag-lijn valt men er gemiddeld 42 procent onder, en die onder de één-dollar-per-dag-lijn gemiddeld 28,4 procent (idem, p. 152 en 158, waarbij we het armoedegat delen door de index van het totale aantal

personen). Het wereldinkomen in 2005 was 45.000 miljard dollar (Wereldbank (2005) *World development report 2007*, p. 289). De twee-dollar-per-dag-armen maken dus 42 procent van de mensheid uit met ongeveer één procent van het wereldinkomen. En de deelverzameling van de één-dollar-per-dag-armen vormt ongeveer 17 procent van de mensheid met een kwart procent van het wereldinkomen.

- 30 UNDP (2005) *Human development report 2005*, p. 24. De meesten die onder deze ontberingen lijden zijn vrouw (UNDP (2003) *Human development report 2003*. New York, Oxford University Press, pp. 310-330.
- 31 UNDP (1998) *Human development report 1998*. New York, Oxford University Press, p. 49.
- 32 Zie www.ilo.org/public/english/standards/ipecc/simpoc/stats/4stt.htm en International Labour Organisation (2002) *A future without child's labour*. Genève, International Labour Office, p. 9, 11 en 18; ook te lezen op: www.ilo.org/public/english/standards/decl/publ/reports/report3.htm.
- 33 Voor de frequentie van bepaalde doods-oorzaken, zie World Health Organisation (2004) *The world health report 2004*. Genève, WHO Publications, annex tabel 2; ook beschikbaar op: www.who.int/whr/2004; United Nations Children's Fund (2004) *The state of the world's children 2005*. New York, UNICEF, binnen op de omslag. Ook wordt er gerapporteerd dat 640 miljoen kinderen onvoldoende huisvesting hebben, 400 miljoen kinderen geen toegang hebben tot drinkwater en 270 miljoen kinderen geen toegang tot gezondheidszorg.
- 34 Vgl. G.A. Cohen (1988) *History, labour, and freedom*. Oxford, Clarendon Press, pp. 262-263.

- 35 Het hielp ook dat de Verenigde Staten, gebrand op het vestigen van gezonde kapitalistische economieën als tegenwicht tegen de Sovjetinvloed in de regio, de tijgers vrije toegang gaven tot hun markt. Zelfs terwijl ze die bleven beschermen met hoge protectietarieven.
- 36 Enkele opmerkelijke nieuwe bijdragen zijn: D. Landes (1998) *The wealth and poverty of nations. Why some are so rich and some are so poor*. New York, Norton; J. Diamond (1999) *Guns, germs, and steel. The fates of human societies*. New York, Norton; L.E. Harrison & S.P. Huntington (red.) (2001) *Culture matters. How values shape human progress*. New York, Basic Books; en J. Sachs (2005) *The end of poverty. Economic possibilities for our time*. New York, Penguin Press.
- 37 Deze conventie ging februari 1999 in en is sindsdien door velen geratificeerd (www.oecd.org/home).
- 38 In de Verenigde Staten heeft het post-Watergatecongres geprobeerd het omkopen van buitenlandse officials te voorkomen door de *Foreign Practices Act* uit 1977. Deze is aangenomen nadat bleek dat de Lockheed Corporation – geen bescheiden som aan een derdewereld official, maar – een omkoopsom van 2 miljoen dollar had betaald aan minister-president Kakuei Tanaka van het machtige en democratische Japan. Omdat ze niet wilden dat hun bedrijven nadeel zouden ondervinden vis à vis buitenlandse concurrenten, waren de VS een belangrijke verdediger van de conventie. Net zoals de non-gouvernementele organisatie Transparency International, die hielp om publieke ondersteuning in vele OECD-landen te mobiliseren.
- 39 'Plenty of laws exist to ban bribery by companies. But big multinationals continue to sidestep them with ease' –

- zo wordt de huidige situatie samengevat in *The short arm of the law* (*The Economist*, 2 maart 2002, pp. 63-65, citaat op p. 63).
- 40 Vgl. R. Baker (2005) *Capitalism's Achilles heel*. New York, John Wiley and Sons.
- 41 Zoals W.N. Hohfeld ((1919) *Fundamental legal conceptions*. New Haven, Yale University Press) het begrijpt, houdt een macht de legaal erkende autoriteit in om de distributie van eerste-ordevrijheidsrechten, bezitsrechten en plichten te veranderen. Een macht of machten hebben is in deze zin gescheiden van de macht hebben (dus: controle over fysieke kracht en/of onderdrukingsmiddelen).
- 42 Vgl. *Going on down* (*The Economist* 8 juni 1996, pp. 46-48). Een later bericht stelt: 'Oil revenues (are) paid directly to the government at the highest level (...). The head of state has supreme power and control of all the cash. He depends on nobody and nothing but oil. Patronage and corruption spread downwards from the top.' (*The Economist* 12 december 1998, p. 19). Vgl. ook: www.eia.doe.gov/emeu/cabs/nigeria.html.
- 43 Omdat Obasanjo een prominent lid van de Advisory Council of Transparency (zie: noot 38) was, en is, stemde zijn verkiezing in 1999 erg hoopvol. Deze hoop leidde echter tot een zware teleurstelling. Nigeria staat nog steeds onderaan in Transparency Internationals eigen Corruption Perception Index (www.transparency.org/policy-research/surveys—indices/cpi/2006).
- 44 Deze 'grondstoffenvloek' of 'Hollandse ziekte' (*Dutch disease*) is te zien bij veel ontwikkelingslanden die, ondanks grote natuurlijke rijkdom, in de laatste decennia weinig economische groei en armoedereductie realiseerden. Hier volgen de meer grondstofrijke arme landen met hun gemiddelde jaarlijkse veranderingpercentages van het echte GDP per capita tussen 1975 en 2003: Nigeria -0,5 procent, Congo/Zaire -4,9, Kenia +0,2, Angola -1,1, Mozambique +2,3, Senegal -0,1, Venezuela -1,1, Ecuador +0,1, Saoedi Arabië -2,4, Verenigde Arabische Emiraten -3,3, Oman +2,2, Koeweit -1,2, Bahrein +1,1, Brunei -2,2, Indonesië +4,1 en de Filippijnen +0,3 (UNDP (2005) *Human development report 2005*, pp. 266-269; in sommige gevallen is door onvoldoende data een iets andere periode gebruikt, vgl. UNDP (2004) *Human development report 2004*, New York, UNDP, pp. 184-187 en UNDP (2003) *Human development report 2003*, pp. 269.) Ondanks de uitzonderlijk goede prestatie van Indonesië deden de grondstofrijke landen het als groep slechter dan hun grondstofarme collega's en bovendien, vanzelfsprekend, veel slechter dan de landen met hoge inkomens waar de gemiddelde jaarlijkse groei van het echte GDP per capita tussen 1975 en 2002 +2,2 procent was (UNDP (2005), p. 269).
- 45 'All petrostates or resource dependent countries in Africa fail to initiate meaningful political reforms. (...) besides South Africa, transition to democracy has been successful only in resourcepoor countries' (R. Lam & L. Wantchekon (1999) *Dictatorships as Dutch Disease* (www.nyarko.com/wantche1.pdf), p. 199). 'Our crosscountry regression confirms our theoretical insights. We find that a one percentage increase in the size of the natural resource sector (relative to GDP) generates a decrease by half a percentage point in the probability of survival of democratic regimes' (idem p. 35). Zie ook: L. Wantchekon (1999) *Why do resource development countries have authoritarian governments?* (www.yale.edu/leitner/pdf/1999-11.pdf).
- 46 Omdat ze onderpand in de aanbidding hebben, genoten de heersers van grond-

stofrijke arme landen grotere vrijheid dan hun soortgenoten om hun inkomen uit de verkoop van grondstoffen aan te vullen door het verhypothekeren van de toekomst van hun land. In 2003 was de bekende schuldservicelast in deze landen (uitgedrukt als percentage van hun gehele GDP's): Nigeria 2,8 procent, Kenia 4,0, Angola 10,1, Mozambique 2,0, Senegal 3,8, Venezuela 10,4, Ecuador 8,9, Oman 8,6, Indonesië 8,9 en de Filippijnen 12,8 procent (UNDP (2005), pp. 280-282). Het is overbodig te zeggen, dat weinig van deze geleende fondsen werden doorgesluist naar productieve investeringen, bijvoorbeeld onderwijs of infrastructuur, die de economische groei zouden vergroten en meer belasting zouden opleveren om het voldoen aan rente- en terugbetalingsverplichtingen te vergemakkelijken. Veel werd verduisterd en veel werd besteed aan 'binnenlandse veiligheid' en het leger.

- 47 Vgl. de jaarlijkse UNDP-rapportages over het aantal ondervoeden, meestal stabiel rond de 800 miljoen, maar recentelijk op 850 miljoen (UNDP (2005), p. 24). Voor de periode 1987-2001 rapporteren Chen en Ravallion (How have the world's poorest fared since the early 1980s?, p. 153) een daling van 7 % bij dat deel van de mensheid dat van minder dan één dollar per dag moet rondkomen, maar een stijging van 10,4 % bij het twee-dollar-per-dag-segment. Ernstige gebreken in de methode van berekening van de Wereldbank maken het aannemelijk dat de daadwerkelijke omvang van schrijnende inkomensarmoede substantieel groter is. Onder deze gebreken valt het gebruik van koopkrachtpariteiten gebaseerd op de prijzen van alle producten in plaats van op de prijzen van de basisbehoeften waarop arme huishoudens gedwongen

zijn hun uitgaven te concentreren. Zie voor een toegankelijke kritiek: Th. Pogge (2004) The first UN millenium development goal. A cause for celebration? *Journal of human development* 5, pp. 377-397 en S. Reddy & Th. Pogge (2007) How not to count the poor. In: S. Anand & J. Stiglitz (red.) *Measuring gloval poverty*. Oxford, Oxford University Press, ook op: www.socialanalysis.org.

- 48 Het aantal Chinezen dat leeft onder de één dollar per dag is volgens rapportage gedaald met 31 % (of 97 miljoen) gedurende de periode (Chen & Ravallion, How have the world's poorest fared since the 1980s?, p. 153).
- 49 Dankzij het einde van de Koude Oorlog zijn militaire uitgaven gedaald van 4,7 van het gezamenlijke GDP in 1985 naar 2,9 procent in 1996 (UNDP (1998), p. 197) en tot 2,6 procent (of 1035 miljard dollar) in 2004 (yearbook2005.sipri.org/ch8/ch8). Als de wereldwijde militaire uitgaven nog steeds op het oude 4,7 procent-niveau zouden zijn, dan zouden ze zo'n 836 miljard dollar hoger zijn dan ze in 2004 daadwerkelijk waren.
- 50 De voedselprijsindex van de Wereldbank viel van 139.3 in 1980 naar 100 in 1990 en daarna naar 90.1 in 2002. Deze statistieken zijn gepubliceerd door de World Bank's Development Prospect Group. Vgl. <http://siteresources.worldbank.org/INTRGEP2004/Resources/appendix2.pdf>, p. 277.
- 51 Vgl. Th. Pogge (2002) *World poverty and human rights*. Cambridge, Polity Press, hoofdstuk 6 en 8, voor respectievelijk concrete voorstellen om de internationale grondstof- en leenprivileges te veranderen en om de gevolgen te reduceren van oneerlijke mondiale economische regels door een Global Resources Dividend.
- 52 Hoewel dan nog steeds beargumenteerd kan worden dat dit etiket niet passend is

omdat wij de profiteurs zijn en zij de slachtoffers van de al besproken historische onrechtvaardigheden, zoals genocidale veroveringen en kolonialisme.

53 Vgl. Th. Pogge (2002), pp.136-139.

54 In zijn speech *Cutting agricultural subsidies* (globalvision.org/library/6/309) stelde voormalig hoofdeconoom van de Wereldbank Nick Stern dat in 2002 de rijke landen alleen al aan subsidies op de export van landbouwproducten rond de 300 miljard dollar hebben uitgegeven, ruim zes keer hun totale ontwikkelingshulp. Hij zei dat koeien jaarlijkse subsidies krijgen van rond de 2700 dollar in Japan en 900 dollar in Europa – veel meer dan het jaarinkomen van de meeste mensen. Hij noemde ook protectionistische antidumpacties, bureaucratistische toepassingen van veiligheids- en hygiënestandaards en textieltarieven en -quota als barrières voor de export van arme landen: 'Every textile job in an overindustrialized country saved by these barriers costs about 35 jobs in these industries in low-income countries.' Stern was vooral kritisch over het feit dat belastingtarieven het laagst zijn bij onverwerkt ruw materiaal en sterk toenemen bij iedere stap van verwerking en waardetoevoeging – omdat ze de industrie en werkgelegenheid in arme landen ondermijnen. Ze zorgen er dus voor dat Ghana en Ivoorkust beperkt zijn tot de export van onverwerkte cacao's, Uganda en Kenia tot de export van ruwe koffiebonen en Mali en Burkina Faso tot de export van ruwe katoen. Hij schatte dat de volledige eliminatie van landbouwprotectie en productiesubsidies in de rijke landen de landbouw- en voedselexport van lage- en middenlonenlanden omhoog zou brengen met 24 procent en het totale jaarlijkse plattelandsinkomen in die

landen met ongeveer 60 miljard dollar (ongeveer driekwart van de armen in de wereld leven in zulke plattelandsgebieden). Deze en vele andere vergelijkbare voorbeelden laten de eindeloze polemieken voor en tegen vrije handel en open markten er nogal belachelijk uitzien. Deze debatten missen wat er gebeurt in de echte wereld: de arme landen krijgen geen toegang tot vrije handel en open markten. Ze kunnen zelfs niet hun voordeel doen met de rechten die ze wel hebben onder de scheve regels van de WTO, omdat ze niet de middelen hebben rechtszaken tegen de VS en de EU te beginnen en te winnen. Verder zou een arm land veel meer te verliezen dan te winnen hebben als het vergeldende tegentarieven op zou leggen aan de VS of de EU – waar zo'n gewonnen zaak hen het recht toe zou geven.

- 55 Waar zulke schattingen gepast zijn, komen ze spontaan tot stand. Na de terroristische aanslagen van 11 september 2001 publiceerde James Wolfensohn, toen de president van de Wereldbank, de inschatting 'that tens of thousands more children will die worldwide and some 10 million people are likely to be living below the poverty line of \$1 a day (...) because the attacks will delay the rich countries' recovery into 2002'.
- 56 Zulke garanties waren deel van de oorspronkelijke verdragsversie uit 1982, maar het lukte de regering van Clinton ze eruit te heronderhandelen net voordat de *Treaty* in 1996 van kracht werd (Pogge (2002), pp. 125-126).
- 57 Mensen onder de lagere armoedegrens van de Wereldbank hebben ongeveer 100 dollar per persoon per jaar, diegenen onder de hogere grens gemiddeld 160 dollar (vgl. noot 29). In de hoge inkomenseconomieën is het bruto nationaal inkomen per hoofd van de

- bevolking in 2005 gemiddeld 35131 dollar (World Bank (2007) *World development report 2007*, p. 289).
- 58 Zulke scrupules zijn selectief (vgl. noot 55).
- 59 Vgl. noot 29. Als we dit gehele tekort van 320 miljard dollar zouden aanvullen, dan zou ons aandeel in het mondiale inkomen dalen van 78,98 naar 78,27 procent, of van een bruto nationaal jaarinkomen per hoofd van de bevolking van 35.131 naar 34.815 dollar (World Bank (2007) *World development report 2007*, p. 289).
- 60 UNDP (2002) *Human development report 2002*. New York, Oxford University Press, p. 202. De VS voerden deze daling aan door hun OOH te reduceren van 0,21 naar 0,10 procent van het BNP in een periode van grote welvaart die leidde tot enorme budgettaire overschotten.
- 61 Op het USAID-webportal stond tot voor kort nog duidelijk: 'The principal beneficiary of America's foreign assistance programs has always been the United States. Close to 80 percent of the U.S. Agency for International Development's (USAID's) contracts and grants go directly to American firms. Foreign assistance programs have helped create major markets for agricultural goods, created new markets for American industrial exports and meant hundreds of thousands of jobs for Americans.'